

+ki EKİ ÜZERİNE

Arzu Sema ERTANE BAYDAR*

Turgut BAYDAR**

Özet

Bu çalışmada -ki ekinin Türkçenin en eski dönemlerinden başlayarak günümüz Türkiye Türkçesi ve Çağdaş Türk Lehçeleri'ndeki tanımı, kullanılışı, işlevleri ortaya konulmuş ve ekin zamir yaptığı konusu üzerinde sıfat-fül ekleri ile mukayese edilerek durulmuştur. Sonuç olarak da -ki ekinin zamir yapabilme işlevi olduğu araştırmacıların pek çoğu tarafından kabul edildiğine göre sıfat-fül eklerinin de zamir yapma işlevlerinin olduğunun araştırmacılar tarafından yeniden gözden geçirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: -ki eki, ekin tanımı, kullanılışı, işlevleri.

Abstract

In this study, the description, use and functions of -ki suffix in modern Turkish dialect from ancient time of Turkish to today's Turkish have been brought up and it has been considered on changing of words by using the suffix in to pronoun by comparing with adjective-verb suffixes. As a conclusion as -ki suffix is accepted to have a function of changing words in to pronouns by most of researchers, it is stated that adjective-verb suffixes have the function of making pronoun is needed to be resurveyed by researchers.

Key Words: -ki suffix, description of it, use, functions.

İçinde bulunma, aitlik ve bağıllık işlevlerini yerine getiren -ki eki, en eski metinlerden itibaren Türk dilinin her devresinde kullanılagelen, günümüzde de Türkiye Türkçesi ve Çağdaş Türk Lehçeleri'nde sıkça kullanılan bir ektir.

-ki ekinin Eski Türkçeden başlayarak, Türkiye Türkçesinde ve Çağdaş Türk Lehçeleri'ndeki tanımı, kullanılışı ve işlevleri aşağıda dikkatlere sunulmuştur***:

Yard. Doç. Dr. Cengiz ALYILMAZ, *Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi*'nde ek hakkında şunları ifade etmektedir: “/+GI/ isimden isim ve sıfat yapmaktadır: tabgaç+gr: Çinli, Çindeki KT D 7, ed+gü: iyi KT G 6. /+KI/ isimden isim ve sıfat

* Dr., Atatürk Üniversitesi, Erzincan Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü.

** Erzincan Millî Piyango Anadolu Lisesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.

*** Taranan kaynak eserlerdeki sıralama, araştırmacıların soyadlarına göre.

yapmaktadır. Aitlik bildirir: içre+**ki**: içeri, içerideki BK D 28, tagda+**ki**: dağdaki KT D 12”¹

Neşe ATABAY; Dr. İbrahim KUTLUK; Sevgi ÖZEL; *Sözcük Türleri*’nde eki, ilgi eki terimi ile karşılayarak ek hakkında şunları söylemektedirler: “İlgi eki -*ki*, kimi zaman adillerle kullanıldığında tamlamadaki tamlananın yerini tutar: *benim kitabım* yerine *benimki* sözcüğü kullanılabilir... Bu ekle türemiş adlar ve adiller belirtme sıfatı gibi kullanılır: *bendeki* kitap, *sokaktaki* ağaç.”²

Memetov AYDER, *Praktikum po Grammatike Tatarskogo Yazıka*’da eki, mülkiyet zamiri terimi ile karşılayarak ek hakkında şunları belirtmektedir: “Semantik ve morfolojik ceetten başka zamirlerden ayrırlılar. Olar bir de bir şahıska ya da predmetke aitlikni, mensûplukni ifadeleyler. Mülkiyet zamirleri sonlarında saiplik kelişi affiksi olgan şahıs zamirlerge ve isimlerge -**ki** affiksi koşuluvinen yapılır: *menimki*, *seninki*, *onunki*, *zavodnunki* gibi.”³

Prof. Dr. Tahsin BANGUOĞLU; *Türkçenin Grameri*’nde ek ile ilgili olarak, “Burada -*ki* ek kelime olarak öbür sıfat-fiiller gibi sıfat ve zamir hükmünde olup eklendiği kelimeyi de sıfat ve zamir yapar. (*şimdiki zaman / evdeki pazar / benimki geldi*). Zaman ve yer yön zarflarına doğrudan doğruya geldiği hâllerde -*ki* bir üretim eki sayılır, sıfat ve zamir olan kelimeler yapar: *önceki*, *sonraki*, *şimdiki*, *sabahki*, *deminki*, *yarınki* vb... Cevher fiilinin geniş veya şimdiki zaman sıfat-fiili anlamını karşılayan -*ki* eki herhâlde başka bir kökten gelmiş olup Eski Türkçede olduğu kadar (*içre-ki yérde-ki aşnu-kı*, *balıkda-kı*) dilimizde de yaygındır. Bir üretim eki olarak da canlı görünen -*ki* öbür sıfat-fiiller gibi sıfat ve zamir işleyişinde *olan*, *bulunan* sıfat-fiillerini karşılar. Buna ek zamir (suffixe pronominal) adı da verilmiştir: *bizimki* = *bizim olan*, *odadaki* = *odada bulunan* gibi.”⁴ demektedir.

Prof. Dr. M. Kaya BİLGEGİL, *Türkçe Dilbilgisi*’nde eki, ilgi zamiri terimi ile karşılayarak ek hakkında şunları ifade etmektedir: “Şahıs zamirleriyle, ismin génetif hâline eklenen -*ki* lâfzı ilgi zamirini teşkil eder ki, önceleri *zamir-i vasfiye*, Meşrutiyet’ten sonra yazılan kitaplarda *zamir-i mülkiye* diye adlandırılmıştı. *Benimki*, *seninki*, *onunki*, *bizimki*, *sizinki*, *onlarınki*, *Hasan’inki*, *evinki*, *kitabınki* örneklerinde görüldüğü gibi.”⁵

Muhittin BİLGİN, *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*’de eki, ilgi adlı terimi ile karşılayarak ek hakkında şunları söylemektedir: “Ad ve adillara tamlayan ekinden sonra eklenerek tamlayana ilişkin olanı belirten ilgi eki “-*ki*”ye **ilgi adlı**

¹ Yard. Doç. Dr. Cengiz ALYILMAZ (1994), *Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi*, Erzurum, s.16.

² Neşe ATABAY; Dr. İbrahim KUTLUK; Sevgi ÖZEL (1983), *Sözcük Türleri*, TDK yayımları, Ankara, s.118-119.

³ Memetov AYDER (1984), *Praktikum po Grammatike Tatarskogo Yazıka*, Ukituvçı Neşriyat, Taşkent, s.92.

⁴ Prof. Dr. Tahsin BANGUOĞLU (1995), *Türkçenin Grameri*, TDK yayımları, Ankara, s.184-185/479-480.

⁵ Prof. Dr. M. Kaya BİLGEGİL (1963), *Türkçe Dilbilgisi*, Güzel İstanbul Matbaası, İstanbul, s.214.

denir: *Ali'nin ki, seninki, onunki...* Anlaşılacağı gibi, ilgi adılı, ad tamlamalarında tamlananın yerini tutar.”⁶

Prof. Dr. Fuat BOZKURT, *Türkiye Türkçesi*'nde eki, ilgi eki terimi ile karşıladıktan sonra, şu görüşlere yer verir: “İlgi eki belirtili ad tamlaması yerine kullanılır. İyelik eki gibi bir işlevi vardır. Eski dilbilgisi kitaplarında “aitlik eki” denmesi de bundan kaynaklanır. İyelik ekinden ayrıldığı en önemli özelliği iki durum ekinden -bunlar tamlayan ve bulunma ekleridir- sonra gelmesidir. İlgi eki tamlayan eki üzerine geldiğinde, tamlanan öge kaldırılır. O bölüm, tamlayana gelen ilgi eki ile karşılanır. *İç kapının anahtarı burada, dış kapının neredede?* Tümcəsi üzerinde düşünelim: Bu tümcede *dış kapının* kullanımı ile, *dış kapının anahtarı* demek istenmiştir. İlgi eki *anahtar* sözünün yerini tutmuştur. Adıllarla kullanımda da aynı özelliği görürüz. *Yatak. Yatak. Yataklar. Onun yatağı. Öbürününkü. Bu benimki, Benimki hangisi. Hangisi benim yatağım oldu?...* Bulunma eki üzerine gelen ilgi ekli kuruluş, ad işlevinde kullanıldığı gibi, sıfat işlevinde de kullanılabilir. Bir adın belirteni, sıfatı işlevini üstlenir. **Sokaktaki** (*adama*)**ne** kulak vermemiz gerekir. / **Kitaptaki** (*bilgi*)**leri** yanlış anlamışsınız.”⁷

Doç Dr. Muhsine BÖREKÇİ, *Atatürk'ün “Nutuk”unda Söz Dizimi*’nde ek hakkında şunları söylemektedir: “İyelik sıfatı yapan STT’de ses uyumuna uymayan bir ektir. Bu uyumsuzluk özelliği Nutuk’ta da geçerlidir: *evvel+ki* 587/1; *sonra+ki* 290/1; *bugün+kü* 251/3; *yarın+ki* 129/4; *aleyh+imiz+de+ki* 566/1; *riyaset+i+(n)de+ki* 1/2⁸

Yrd. Doç. Dr. Volkan COŞKUN, *Özbek Türkçesi Grameri*’nde ek hakkında şunları ifade etmektedir: “İsimlerden zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler yapan, içinde bulunma, bağlılık aitlik görevleri taşıyan ektir. Özbek Türkçesinde aitlik eki **+ki** veya **+gi**’dir. Ünlülerden, tonlu ünsüzler ve bulunma hâli eki **+dü**’den sonra **+gi** eki; ilgi hâli ekindeki **+ng**’nin düşmesiyle geride kalan **+ni** ve tonsuz ünsüzlerden sonra ise **+ki** eki getirilir. *arıq+dä+gi suv* “arktaki su”; *yänbâş+dä+gi dârxatlär* “yan taraftaki ağaçlar”; *burun+gi düşmân* “önceki düşman”; *keç+ki ävqat* “akşamki yemek”; *Sultânxân+lär+ni+ki* < *Sultânxân+lär+ning+ki* “Sultan hanımlarınki”; *biz+ni+ki* < *biz+ning+ki* “bizimki”; *kim+ni+ki* < *kim+ning+ki* “kiminki.”⁹

Jean DENY, *Türk Dili Grameri*’nde eke “karmaşık ek veya zamirlik ek -ki” demekte ve bu eki alan adılların gerçek “mülkiyet zamirleri” sayıldığını belirtmektedir.¹⁰

⁶ Muhittin BİLGİN (2002), *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, s.260.

⁷ Prof. Dr. Fuat BOZKURT (2000), *Türkiye Türkçesi*, Hatiboğlu Yayın Evi, Ankara, s.35-36.

⁸ Doç. Dr. Muhsine BÖREKÇİ (1995), *Atatürk'ün “Nutuk”unda Söz Dizimi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, s.60.

⁹ Yard. Doç. Dr. Volkan COŞKUN (2000), *Özbek Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.74-75.

¹⁰ Jean DENY (1941), *Türk Dili Grameri*, Tercüme: Ali Ulvi ELÖVE, İstanbul, §284-288.

János ECKMANN, *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*'da ekin Harezmi Türkçesindeki kullanışı ile ilgili şu örnekleri vermektedir: “-kı / -ğı: *bıldur-ğı* “geçen yılki”, *üstün-ki* “üstteki.”¹¹

Aynı araştırmacı *Çağatayca El Kitabı*'nda ek hakkında şunları ifade etmektedir: “-ğı / -kı / ki: Aitlik ifade eden sıfatlar yapar (bilhassa yer ve zaman isimlerinden) : *evvelgi* “evvelki” SS 122:350, *bilturğı* “geçen yılki” GN 67a:9, *burnağı* “önceki” Meb. 120:11, *dâyimgi dek* “her zamanki gibi” Küll. R 199b:16, *içreki* “içteki, içerdeki” GN 60a:11, *kéceki* “geceki” SS 122:349” vb.¹²

Haydar EDİSKUN, *Türk Dilbilgisi*'nde eki ilgi zamiri terimi ile karşılayarak ek hakkında şunları belirtmektedir: “**İlgi zamiri**, bir belirtilen isim takımıdan, kaldırılmış olan belirtilenle ilgisini göstermek üzere belirtene ulanan **-ki** ekine denir: “**Süleyman'ın kitabı** temizdir, Yalçın'ın **kitabı** (=Yalçın'ın kitabı) kirlidir”, “**Sizin eviniz** ahşap, **bizimki** (=bizim evimiz) kâgirdir”... vb.”¹³

Süer EKER, *Çağdaş Türk Dili*'nde ek hakkında şunları söylemektedir: “Aitlik eki sözcük gruplarında ve tümcelerde zamir (*Seninki geliyor.*) ya da sıfat (*karşıdaki adam*) görevlerinde kullanılır.”¹⁴

Prof. Dr. Muharrem ERGİN, *Türk Dil Bilgisi*'nde ek hakkında şunları ifade etmektedir: “Bu ek isimlerden temsil ve vasıf isimleri, yani, zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler yapar. Başlıca fonksiyonu, içinde bulunma, bağlılık ve aitlik ifade etmektir. Bir nesneyi bağlı ve ait olduğu başka bir nesneye göre veya zaman ve mekân içindeki yerine işaret etmek suretiyle belirtir: *şimdi-ki*, *demin-ki*, *önce-ki*, *sonra-ki*, *öte-ki*, *beri-ki*, *akşam-ki*, *yarın-ki*, *onun-ki*, *komşunun-ki* vb.”¹⁵

A. Von GABAIN, *Eski Türkçenin Grameri*'nde ek hakkında şunları söylemektedir: “+ki, nadiren +kı: Aitlik, içinde bulunma bildirir. Nadiren isim, ekseriya sıfat yapar. *aykı* “her ay”, *söki* “eskiden, içreki” “içeriki, içerdeki”, *suw üzäki* “su üzerindeki”, *ilkisizdinbärüki* “ezeli olana ait”. Bulunma hâlinde sonra gelen şekiller daha çoktur: *yirdäki* “yerdeki, dünyadaki”, *tört yınışdağı* “4 gök çevresindeki.”¹⁶

Prof. Dr. Efrasiyap GEMALMAZ, *Eski Türkçenin Ekliği*'nde ek hakkında: “+kı / +ki: İsimden isim ve sıfat yapan ek (iyelik bildirir). (kı) seyrek kullanılır: “ay+kı” = aylık, “sö+ki” = eskiden, “içre+ki” = içerideki, “üze+ki” = üstündeki, “berü+ki” = beriki. +dağı / +daki / +deki / +tağı / +teki: (+ta+kı) ‘+da

¹¹ János ECKMANN (1996), *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, Hzl. Prof. Dr. Osman Fikri SERTKAYA, TDK yayınları, Ankara, s.10.

¹² János ECKMANN (1988), *Çağatayca El Kitabı*, Hzl. Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ, Edebiyat Fakültesi Basım Evi, İstanbul, s.33.

¹³ Haydar EDİSKUN (1992), *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitap Evi, İstanbul, s.169.

¹⁴ Süer EKER (2003), *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayınları, Ankara, s.369.

¹⁵ Prof. Dr. Muharrem ERGİN (1989), *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, s.152-154.

¹⁶ A. Von GABAIN (1995), *Eski Türkçenin Grameri*, Çev. Prof. Dr. Mehmet AKALIN, TDK yayınları, Ankara, s.44-47/114.

bulunan' anlamından isimden sıfat yapar: "yir+deki" = yerdeki, "yıncağ+daki" = taraftaki, "balıkım+tağı" = şehrimdeki"¹⁷ demektir.

Tahir Nejat GENCAN, *Dilbilgisi*'nde ilgi adlı terimini kullanarak ek ile ilgili olarak "Orhan'ın boyu uzun, Erdem'in*ki* kısadır. Komşunun kuzusu bizim*kinden* iri... Kalemimi evde unutmuşum; sizin*kini* alabilir miyim? Erdem'in*ki* =Erdem'in boyu; Bizim*ki* = bizim kuzumuz; Sizin*kini* = sizin kaleminizi... demektir. Örneklerin hepsinde de "-ki", birinci türlü ad takımlarında tümleyenin sonuna gelmiş ve tümlenenin yerini tutmuştur. Adların yerini tutan bu "-ki"ler adıl sayılır."¹⁸ söylemektedir.

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*'de ek hakkında şunları belirtmektedir: "+KI2: +ki ilgi ekidir. Ünlü uyumuna giren örnekleri azdır. Ötümlüleşmiş birkaç örnek de bulunur. arka*ndağ*ı (MC.37b.6), evvel*ki* (Mif.Nur.29a.3), ilerü*ki* (MC.71b.3), ka*n*ğı (Feraiz.409), so*n*rağ*ı* (Mif.Nur.29a.7), yarınğ*ı* (EMŞer.357)"¹⁹

Sezai GÜNEŞ, *Türk Dili Bilgisi*'nin -ki (/kü) eki bölümünde ek hakkında şunları söylemektedir: "Daha çok çekimli şekillerden sonra kullanılmakta, ancak belirli sayıdaki yer veya zaman zarflarının yalın hâline getirilebilmektedir: akşam-*ki*, aşığ-*ki*, beri-*ki*, demin-*ki*; bende-*ki*, evde-*ki*, okulda-*ki*, benim-*ki*, evin-*ki* vb. Bu ekin temel görevi, "aitlik" ifade etmektir. Eklendiği kelimeye ait olan başka bir varlığı işaret eder. Eğer varlık belirtilirse, "-ki"nin türettiği kelime sıfat, belirtilmezse zamir görevindedir: damda-*ki* (Kemancı), evde-*ki* (hesap); akşam-*ki* (pek sıkıcıydı), bizim-*ki* (daha güzel)" vb." Yine aynı çalışmanın *Sahiplik Zamirleri* bölümünde araştırmacı ek hakkında şunları ifade etmektedir: "-ki aitlik ekini almış olan bir kelimenin -tek başına kullanıldığı zaman- "ait olan" varlığı temsil etme özelliğinden kaynaklanan zamirlerdir. Özellikle işaret ve şahıs zamirlerinin ilgi hâlinde sonra kullanılan "-ki" aitlik eki, kuvvetli bir sahiplik ifadesi taşımaktadır: 'Benimki = Bana ait olan' bir varlıktan söz ediliyor; 'Senin*ki* = Sana ait olan' bir varlıktan söz ediliyor. Fakat, bu varlıklar kendi adlarıyla anılmıyor ve ne oldukları belirtilmiyor. Öyleyse, bu sözler zamir değeri taşımaktadır. Bu nedenle, "-ki" aitlik ekiyle türeyen bu gibi kelimeleri, ayrı bir zamir çeşidi olarak düşünmek gerekmektedir: *Dağdaki bağdakini* kovar. *Yukarıdakilere* söyle, aşığ*ı* insan*lar*."²⁰

Prof. Dr. Necmettin HACIEMİNOĞLU, *Karahanlı Türkçesi Grameri*'nde aitlik eki ile ilgili olarak "Bugünkü yazı dilimizde de mevcut olan bu şekil Karahanlı Türkçesi'nde de vardır. Gerek yalın isimlerin gerekse ismin hâl eklerini almış (-ning; -ta / -te; -da / -de) isimlerin üzerine getirilerek aitlik ifade ettiği gibi, cümle içerisinde özellikle bulunma hâli üzerinde olduğunda

¹⁷ Prof. Dr. Efrasiyap GEMALMAZ (1990), *Eski Türkçenin Ekliği*, Erzurum, s.28-29.

¹⁸ Tahir Nejat GENCAN (1979), *Dilbilgisi*, TDK yayınları, Ankara, s.268-269.

¹⁹ Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (1997), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK yayınları, Ankara, s.117.

²⁰ Sezai GÜNEŞ (2002), *Türk Dili Bilgisi*, İzmir, s.101-102/192.

kendisinden sonraki ismin sıfatı durumuna girer. İsimlerin üzerine getirilen -k1 / -ki eki ile yapılmaktadır. *asrakı* < *asra-kı* “alttaki, aşağıdaki” (KB-4527), *aşnuki* < *aşnu-kı* “önceki, evvelki” (KB-793), *kışkı* < *kış-kı* “kışkı” (KB-142), *munuki* < *munu-kı* “bununki” (KB-1153), *naruki* < *naru-kı* “sonraki” (KB-2710), *yarınkı* < *yarın-kı* “yarınkı” (KB-397). *kiçeki* < *kiçe-ki* “geceki” (KB-5996), *künki* < *kün-ki* “günkü” (KB-2535), *küzki* < *küz-ki* “güzki” (KB-142).”²¹ söylemektedir.

Prof. Dr Vecihe HATİBOĞLU, *Türkçenin Ekleri*’nde ek hakkında şunları belirtir: “+ki (+kü) ~ eki, ad soylu sözcüklere getirilerek ‘iyelik, aidiyet’ kavramı sağlanır ve ‘ilgi eki’ adını alır: akşamki (akşam-ki), sabahki (sabah-ki), geceki (gece-ki), önceki (önce-ki), yarınki (yarın-ki) vb. +ki ~ eki, tamlayan durumuna girmiş kişi ve işaret adlarıyla kullanılır: benimki (ben-i-n-ki), seninki (sen-i-n-ki), onunki (o-n-u-n-ki) vb. +ki ~ eki almış bazı sözcükler sıfat gibi kullanılır: geceki yağmur, sabahki rüzgâr, dünkü olay, geçen yılki öğrenciler; evdeki kitap, sokaktaki adam, bahçedeki çocuk vb.”²²

Dr. Mehmet HENGİRMEN, *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*’nün ilgi adlı maddesinde ek hakkında “Üzerine +ki ilgi eki almış adıl: *benimki*, *onunki*, *sizinki*, *kiminki*, *nereninki*... İlgi adlı genellikle ad tamlamalarında tamlananın yerini tutar.” dedikten sonra, aynı çalışmanın ilgi eki maddesinde ise eki şu şekilde tanımlamıştır: “Adlara ya da ad soylu sözcüklere gelerek, onlarla ilgili kavramlar, varlıklar, eşyalar ile aidiyet açısından kuran ek, +ki eki.”²³

Aynı araştırmacı *Türkçe Dilbilgisi*’nde aitlik ekini ilgi adlı terimi ile karşılayarak ek hakkında şunları ifade etmektedir: “Adların yerini tutan -ki ekine *ilgi adlı* denir. İlgi adları genellikle ad tamlamalarında tamlananın yerini tutar. *Engin’in arabası kırmızı*, *benim arabam beyazdır*. *Engin’in arabası kırmızı*, *benimki beyazdır*.” Yine aynı kitabın -ki (-kü) eki bölümünde ise araştırmacı ek hakkında şunları söylemektedir: “Ad soylu sözcüklere gelerek *iyelik* ve *aidiyet* anlamları verir. Ünlü uyumuna sınırlı olarak uyar: sabah→ sabahki sabah vaktine ait, dün→ dünkü düne ait vb. -ki eki *adlar*, *adılar* ile kullanılır: benimki, seninki, onunki, Ahmet’inki vb. -ki eki bazı sözcüklerle sıfat olarak kullanılır: sokaktaki adam, bahçedeki çiçek, dünkü olaylar vb.”²⁴

Doç. Dr. Ali Fehmi KARAMANLIOĞLU, *Kıpçak Türkçesi Grameri*’nde ek hakkında “-ğ1 / -g1 (< -k1 / -ki) Bazen zamir veya edat, bazen isimden isim yapma eki olarak kabul edilen -k1 / -ki ekleri bugün ilgi hâli eklerinden sonra, “ait olan” anlamını verdikleri hâlde, aşağıda geçen örneklerde, özellikle bulunma hâli eklerinden sonra “olan” veya “bulunan” anlamını vermektedir. Kıpçakça gramerlerde bu ek, “kim” zamir ve bağlama edatı ile Farsçadan geçen “ki” ile

²¹ Prof. Dr. Necmettin HACIEMİNOĞLU (1996), *Karahanlı Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.32.

²² Prof. Dr Vecihe HATİBOĞLU (1974), *Türkçenin Ekleri*, TDK yayınları, Ankara, s.83-84.

²³ Dr. Mehmet HENGİRMEN (1999), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Engin Yayın Evi, Ankara, s.225-226.

²⁴ Dr. Mehmet HENGİRMEN (1997), *Türkçe Dilbilgisi*, Engin Yayın Evi, Ankara, s.292.

karıştırılarak, onlarla bir arada aynı söz gibi, “mevsul” bahsinde “sıla” yapan bir edat olarak zikredilmiştir. Verilen örneklerde hep bulunma hâli eki ile beraberdir. Yalın sözlerdeki şekli, tıpkı vasıta hâli eki -n’de olduğu gibi, zaman ve yer zarfı olarak kullanılan sözlerde kelime ile kaynaşmış bir durumdadır... **burunğı** CC 74, 6; **birinğı** KK 67 ‘evvelki, birinci’, **erteği** CC 130, 10 ‘erken’; **katındağı** TZ 43a, **kökteği** CC 123, 26, 125, 27 vb., **kündeği** CC 126, 29 (55), **pazardağı** Tz 43a; **kökteğiler** CC 125, 3, **evdegiler** (-nin) EH 119; **ortadağını** Tz 43b; **evdeğinin** EH 119, 146, **katındağının** Tz 43a, 85b, **pazardağının** TZ 43a.”²⁵ demektedir.

Doç. Dr. M. Fatih KİRİŞÇİOĞLU, *Saha (Yakut) Türkçesi Grameri*’nde ek hakkında şunları belirtmektedir: “+ğı / +ği, +ğu / +ğü; +kı / +ki, +ku / +kü; +nı / +ni, +nu / +nü kalıplaşmış bir aitlik ekidir. Sıfat yapan bu ek, genelde bulunma hâli ekiyle birleşir. *bılgı*: önce, çoktan, *bıylı*: bu yılki, *kenegeski*: gelecekteki, *künüskü*: gündüzki, *annıkı*: alttaki, *aşağıdaki*, *soğuruunu*: kuzeydeki.”²⁶

Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*’nde aitlik eki hakkında şunları söylemektedir: “Adlardan zamir ve sıfat olarak kullanılan adlar yapan, içinde bulunma, bağlılık ve aitlik görevleri taşıyan +ki eki. Zarflara doğrudan doğruya, öteki kelimelere ilgi veya bulunma durumundan sonra gelen ek. Bu ek, dil benzeşmesine ve çok yerde dudak benzeşmesine uymaz.

Şimdiki, yarınki, öteki, benimki, sizdeki, evdeki, sokaktaki, dünkü, bugünkü, yandaki komşununki, içerideki, kolundaki vb.”²⁷

Aynı araştırmacının *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*’nin *Adlarda İyelik (Sahiplik) ve Aitlik* bölümünde aitlik eki araştırmacı tarafından şu şekilde tanımlanmıştır: “İyelik veya aitlik bildiren eklerden biri de +ki’dir. Bu ek ad kök ve gövdelerine doğrudan doğruya geldiği gibi, adların ilgi ve bulunma durum eki almış biçimlerinden sonra da gelir. Ek, “içinde bulunma ve aitlik bildiren” bir işleve sahiptir... +ki aitlik ekinin, hem yalın durumdaki ad kök ve gövdelerine gelerek eklendiği sözü sıfat ve zamire çeviren bir yapım eki özelliği taşıması, hem de ilgi durumu ve bulunma durumu gibi ad çekimi eklerinden sonra gelebilmesi, onu edatlarla ortaklaştırmakta ve aslında bir edattan ekleşmiş olabileceğini düşündürmektedir.” Yine aynı eserin *Aitlik Zamirleri* bölümünde bu ek hakkında araştırmacı tarafından şunlar söylenmektedir: “Şahıs ve işaret zamirleriyle kurulan ad tamlamalarında tamlanan ögesinin kaldırılarak yerine +ki aitlik ekinin getirilmesiyle oluşturulan zamirler aitlik zamirleridir. Bu zamirler +ki ekinin yardımıyla, bir varlığı “ilgili bulunma, ait olma” anlamı ve işlevi ile temsil etme

²⁵ Doç. Dr. Ali Fehmi KARAMANLIOĞLU (1994), *Kıpçak Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.76-77.

²⁶ Doç. Dr. M. Fatih KİRİŞÇİOĞLU (1999), *Saha (Yakut) Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.45.

²⁷ Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ (2003), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK yayınları, Ankara, s.14.

görevi yüklenmişlerdir: *benim kitabım*→ **benimki**, *senin odan*→ **seninki**, *onun çantası*→ **onunki**, *şunun işareti*→ **şununki** gibi.”²⁸

Doç. Dr. Mustafa ÖNER, *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*'nde ek hakkında şunları söylemektedir: “Aitlik eki, bir nesneyi bağlı ve ait olduğu başka bir nesneye göre veya zaman ve mekân içindeki yerine işaret etmek suretiyle belirtir ve bu karakteriyle, aslında ikinci bir iyelik eki gibidir. Tat. *tartım kategoriyésé* “çekim kategorisi”; Kzk. *teveldev kategoriyası* “sahiplik kategorisi”; Kırg. *taandık kategoriyası* “aitlik kategorisi” başlıkları altında, iyelik çekiminin ikinci bir şekli olarak ele alınan aitlik çekimi, dil tarihimiz boyunca şöyle yapılmıştır: ET. *-kı / -ki* (*amtıkı, aşnukı, kisreki, tünki, üstünki* vs.) şeklindeki ek sonraki tarihî lehçelerde de devam etmiş ve bunlara ilâveten tonlu türleri de çıkmıştır: Çağ. *-kı / -ki; -gı / -gi* (*evvelgi, bilturgı, dayımgı, içreki, kéçeki, taşkı; cennetdagı, kadimdeki* vs.)... Tat. *Anuñ eşé bik küp: Ul aktıkkı yılnuñ aktık imtihannarın bire.* “Onun işi pek çok. O sonuncu yılın son imtihanlarını veriyor.” (SC. 102-5), Kzk. *Adam balası özi kay jolda, kay maydanda jürse, sol maydandagı kisimenen sırlas boladı.* “İnsanoğlunun kendisi hangi yolda, hangi meydanda yürüse, o meydandaki insanla sırdaş olur.” (AKKS. 226-25), Kırg. *Aldıdagı cayıt Akbarının köz aldında alakandakıday körünöt.* “Önündeki çayır Akbara'nın gözü önünde, avucundaki gibi görünüyor.” (ÇA 1986. 16-35)” Araştırmacı aynı çalışmanın *İsimden İsim Yapma Ekleri* kısmında da ek hakkında şunları kaydeder: “Bu ek, isimlerden temsil ve vasıf isimleri, yani, zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler yapar. Başlıca fonksiyonu, içinde bulunma, bağlılık ve aitlik ifade etmektir. Bir nesneyi bağlı ve ait olduğu başka bir nesneye göre veya zaman ve mekân içindeki yerine işaret etmek suretiyle belirtir. Bu ekin ilgi hâli ve bulunma hâli gibi çekim eklerinden sonra gelmesi bakımından istisnâî bir durumu da vardır: **Tat.** *baştığı* “baştaki”, *cirdegé* “yerdeki”, *beyremdegé* “bayramdaki”; **Kzk.** *işki* “içreki”, *tömengi* “aşağıdaki”, *jogargı* “yukarıki”; **Kırg.** *caykı* “yaza ait”, *keçki* “akşamki”, *ayıldagı* “köydeki” vb.”²⁹

Doç. Dr. Nevzat ÖZKAN, *Gagavuz Türkçesi Grameri*'nin *İsimden İsim Yapma Ekleri* bölümünde ek hakkında şu görüşlere yer verir: “+kI işlek bir ektir. İsimden **sıfat** yapar. Aitlik bildirir. Ünlü uyumuna uyar: *avşamkı av* (M. 61), *bıldırkı er* (İ.T. 130), *çoktankı duygular* (C. 132), *şu yaarınkı o günümüz* (D.Ö. 94). Aynı ek; *Taa çirkin dünküsündän* (c.Y. 82) *şennendirer büünküleri* (D.Ö. 21) örneklerinde de isim unsurunun yerini tutmaktadır.” Yine aynı kitabın *Aitlik Eki* kısmında araştırmacı şu bilgileri vermektedir: “Bir yapım eki karakteri taşıyan aitlik eki çekim eklerinden sonra gelmesi ve iyelik fonksiyonu üstlenmesi bakımından çekim ekleri arasında değerlendirilmektedir. Gagavuz Türkçesinde, aitlik ekinin kalın ve ince sıralı köklere göre kalın ve ince ünlülü farklı şekilleri bulunmaktadır. *bıldırkı er* (İ.T. 130), *çoktankı geçmiş gün* (İ.T. 121); *başlamışlar*

²⁸ Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK yayınları, Ankara, s.263-266/430-433.

²⁹ Doç. Dr. Mustafa ÖNER (1998), *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, TDK yayınları, Ankara, s.115-118/42-44.

görmää ilerkişindan da taa islaa (M. 107); *şennendirer büünküleri* (D.Ö. 21), *taa çirkin dünküsündän* (C.Y. 82).³⁰

Prof. Dr. Faruk Kadri TİMURTAŞ, *Eski Türkiye Türkçesi*'nde eki vasfîyet zamiri terimi ile karşılayarak ek hakkında: "Vasfîyet zamiri "-ki"dir. Daha çok lokatif ekli sözlerle ve zaman bildiren kelimelerle kullanılıyor. Ek durumunda olan bu zamir kökün vokaline uymaktadır, kalın şekli vardır:

sen-deki ŞD 171-3, için-deki habâb ŞD 32-3, elin-deki bâd-ı havâyimîş ŞD 54-4, ten-deki cânın AD 29-12, gam yükün-deki HR 113, dün-ki sevdâlarda HŞ 1230, dün-ki cünbişinden HŞ 915 vb."³¹ demektedir.

Prof. Dr. Ahmet TOPALOĞLU, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*'nün aitlik eki maddesinde eki şu şekilde tanımlamıştır: "İsimlerden sıfat ve zamir olarak kullanılan kelimeler yapan, anlamca bağlı bulunduğu kelimeye aitlik, bağlılık, içinde bulunma ifadesi veren +ki eki. *gökte+ki, yerde+ki, beri+ki+nden, akşam+ki, aşağı+ki, onun+ki, dün+kü, bugün+kü*."³²

Halit ZiyaUŞAKLIGİL, *Kavâid-i Lisân-ı Türkî (Türkçe Dil Bilgisi)*de eki zamîr-i temellük terimi ile karşıladıktan sonra ek hakkında şunları belirtir: "Zamîr-i temellük, râcî olduğu şey'in birinin tasarrufu veyâ taallûku altında bulunduğunu beyân eder. Zamîr-i temellük (ki) kelimesi ise de, yalnız başına bulunamayıp ya sıfat- temellükler ile birlikte kullanılır: benimki, bizimki, seninki, sizinki, onunki, onlarınki; veyâ zamîr-i işâretler ile birlikte kullanılır: bununki, bunlarınki, şununki, şunlarınki; veyâ 'kendi' kelimesinin her bir sûreti ile birlikte kullanılır: kendiminki, kendimizinki, kendininki, kendinizinki, kendisininki, kendilerininki; veyâ muzâfun ileyh hâlinde bulunan isimler ile birlikte kullanılır: efendininki, komşununki. İşbu zamir de isim gibi cem tasrîf olunur; şu kadar var ki, buna mef'ûlün bih hâlinde (ni), mef'ûlün ileyh hâlinde (ne) ilâve olunur: benimki, benimkini, benimkine, benimkinin."³³

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi Türkçemizin en büyük problemlerinden olan terim karmaşası -ki eki bahsinde de karşımıza çıkmaktadır. İncelediğimiz çalışmalarda bu ek, araştırmacılar tarafından on beş değişik terim ile karşılanmıştır. Araştırmacıların ek için kullandığı terimler aşağıda dikkatlere sunulmuştur:

Yrd. Doç. Dr. Volkan COŞKUN³⁴, Süer EKER³⁵, Prof. Dr. Emine GÜRSOY NASKALİ³⁶, Doç. Dr. Ali Fehmi KARAMANLIOĞLU³⁷, Doç. Dr. M.

³⁰ Doç. Dr. Nevzat ÖZKAN (1996), *Gagavuz Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.104/131.

³¹ Prof. Dr. Faruk Kadri TİMURTAŞ (1994), *Eski Türkiye Türkçesi*, Enderun Kitap Evi, İstanbul, s.26/89.

³² Prof. Dr. Ahmet TOPALOĞLU (1989), *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, s.22.

³³ Halit Ziya (1999), *Kavâid-i Lisân-ı Türkî (Türkçe Dil Bilgisi)*, Hzl. Kaya TÜRKAY, TDK yayınları, Ankara, s.30-31.

³⁴ bk. Yrd. Doç. Dr. Volkan COŞKUN (2000), *Özbek Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.74-75.

Fatih KİRİŞÇİOĞLU³⁸, Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ³⁹, Doç. Dr. Mustafa ÖNER⁴⁰, Doç. Dr. Nevzat ÖZKAN⁴¹, Yard. Doç. Dr. Rıdvan ÖZTÜRK⁴², Prof. Dr. Ahmet TOPALOĞLU⁴³ “aitlik eki”; Yard. Doç. Dr. Cengiz ALYILMAZ⁴⁴ “aitlik sıfatı”; Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ⁴⁵ “aitlik zamiri”; Muhittin BİLGİN⁴⁶, Tahir Nejat GENCAN⁴⁷, Dr. Mehmet HENGİRMEN⁴⁸, Rasim ŞİMŞEK⁴⁹ “ilgi adlı”; Neşe ATABAY; Dr.

İbrahim KUTLUK; Sevgi ÖZEL⁵⁰, Prof. Dr. Fuat BOZKURT⁵¹, Prof. Dr. Vecihe HATİBOĞLU⁵², Dr. Mehmet HENGİRMEN⁵³ “ilgi eki”; Prof. Dr. M. Kaya BİLGEGİL⁵⁴, Haydar EDİSKUN⁵⁵ “ilgi zamiri”; Yard. Doç. Dr. Cengiz ALYILMAZ⁵⁶, Prof. Dr. Tahsin BANGUOĞLU⁵⁷, Doç. Dr. Muhsine BÖREKÇİ⁵⁸,

³⁵ bk. Süer EKER (2003), *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayınları, Ankara, s.369.

³⁶ bk. Prof. Dr. Emine GÜRSOY NASKALİ (1997), *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu*, TDK yayınları, Ankara, s.14.

³⁷ bk. Doç. Dr. Ali Fehmi KARAMANLIOĞLU (1994), *Kıpçak Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.76-77.

³⁸ bk. Doç. Dr. M. Fatih KİRİŞÇİOĞLU (1999), *Saha (Yakut) Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.45.

³⁹ bk. Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ (2003), *Grameri Terimleri Sözlüğü*, TDK yayınları, Ankara, s.14.; Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK yayınları, Ankara, s.263-266.

⁴⁰ bk. Doç. Dr. Mustafa ÖNER (1998), *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, TDK yayınları, Ankara, s.115-118.

⁴¹ bk. Doç. Dr. Nevzat ÖZKAN (1996), *Gagavuz Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.131.

⁴² Yard. Doç. Dr. Rıdvan ÖZTÜRK (1999), “Yapım Eklerinin Nitelikleri, Sınırları İşlevleri ve Sorunları”, *Türk Gramerinin Sorunları II*, TDK yayınları, Ankara, s.319-325.

⁴³ bk. Prof. Dr. Ahmet TOPALOĞLU (1989), *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, s.22.

⁴⁴ bk. Yard. Doç. Dr. Cengiz ALYILMAZ (1994), *Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi*, Erzurum, s.121.

⁴⁵ bk. Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK yayınları, Ankara, s.430-433.

⁴⁶ bk. Muhittin BİLGİN (2002), *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, s.260.

⁴⁷ bk. Tahir Nejat GENCAN (1979), *Dilbilgisi*, TDK yayınları, Ankara, s.268-269.

⁴⁸ bk. Dr. Mehmet HENGİRMEN (1999), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Engin Yayın Evi, Ankara, s.225-226.

⁴⁹ bk. Rasim ŞİMŞEK (1987), *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*, Trabzon, s.45.

⁵⁰ bk. Neşe ATABAY; Dr. İbrahim KUTLUK; Sevgi ÖZEL (1983), *Sözcük Türleri*, TDK yayınları, Ankara, s.118-119.

⁵¹ bk. Prof. Dr. Fuat BOZKURT (2000), *Türkiye Türkçesi*, Hatiboğlu Yayın Evi, Ankara, s.35-36.

⁵² bk. Prof. Dr. Vecihe HATİBOĞLU (1974), *Türkçenin Ekleri*, TDK yayınları, Ankara, s.83-84.

⁵³ bk. Dr. Mehmet HENGİRMEN (1999), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Engin Yayın Evi, Ankara, s.226-227.

⁵⁴ bk. Prof. Dr. M. Kaya BİLGEGİL (1963), *Türkçe Dilbilgisi*, Güzel İstanbul Matbaası, İstanbul, s.214.

⁵⁵ bk. Haydar EDİSKUN (1992), *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitap Evi, İstanbul, s.169.

⁵⁶ bk. Yard. Doç. Dr. Cengiz ALYILMAZ (1994), *Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi*, Erzurum, s.16.

⁵⁷ bk. Prof. Dr. Tahsin BANGUOĞLU (1995), *Türkçenin Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.184-185.

⁵⁸ bk. Doç. Dr. Muhsine BÖREKÇİ (1995), *Atatürk'ün “Nutuk”unda Söz Dizimi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, s.60.

János ECKMANN⁵⁹, Prof. Dr. Muharrem ERGİN⁶⁰, A. Von GABAIN⁶¹, Prof. Dr. Efrasiyap GEMALMAZ⁶², Prof. Dr. Güner GÜLSEVİN⁶³, Sezai GÜNEŞ⁶⁴, Dr. Mehmet HENGİRMEN⁶⁵, Doç. Dr. M. Fatih KİRİŞÇİOĞLU⁶⁶, Doç. Dr. Mustafa ÖNER⁶⁷, Doç. Dr. Nevzat ÖZKAN⁶⁸ “**isimden isim yapan ek**”; Prof. Dr. Necmettin HACIEMİNOĞLU⁶⁹ “**isimlerde aitlik**”; Jean DENEY⁷⁰ “**karmaşık ek**”; Memetov AYDER⁷¹, Jean DENEY⁷² “**mülkiyet zamiri**”; Sezai GÜNEŞ⁷³ “**sahiplik zamiri**”; Prof. Dr. Tahsin BANGUOĞLU⁷⁴ “**sıfat-fiil -ki**”; Prof. Dr. Faruk Kadri TİMURTAŞ⁷⁵ “**vasfiyet zamiri**”; Halit Ziya⁷⁶ “**zamîr-i temellük**”; Jean DENEY⁷⁷ “**zamirlik ek**” terimini kullanmıştır.

Eki karşılımda terim birliği olmamasına rağmen incelediğimiz çalışmalarda araştırmacıların ek ile ilgili söylediklerinden şu ortak görüşler ortaya çıkmaktadır:

- I. Ek, içinde bulunma, aitlik ve bağlılık bildirir.
- II. İsim türetir.
- III. Sıfat türetir.
- IV. Zamir türetir.

⁵⁹ bk. János ECKMANN (1988), *Çağatayca El Kitabı*, Hzl. Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ, Edebiyat Fakültesi Basım Evi, İstanbul, s.33.

⁶⁰ bk. Prof. Dr. Muharrem ERGİN (1989), *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, s.152-154.

⁶¹ bk. A. Von GABAIN (1995), *Eski Türkçenin Grameri*, Çev. Prof. Dr. Mehmet AKALIN, TDK yayınları, Ankara, s.44-47.

⁶² bk. Prof. Dr. Efrasiyap GEMALMAZ (1990), *Eski Türkçenin Ekliği*, Erzurum, s.28-29.

⁶³ bk. Prof. Dr. Güner GÜLSEVİN (1997), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK yayınları, Ankara, s.117.

⁶⁴ bk. Sezai GÜNEŞ (2002), *Türk Dili Bilgisi*, İzmir, s.101-102.

⁶⁵ bk. Dr. Mehmet HENGİRMEN (1997), *Türkçe Dilbilgisi*, Engin Yayın Evi, Ankara, s.292.

⁶⁶ bk. Doç. Dr. M. Fatih KİRİŞÇİOĞLU (1999), *Saha (Yakut) Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.45.

⁶⁷ bk. Doç. Dr. Mustafa ÖNER (1998), *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, TDK yayınları, Ankara, s.42-44.

⁶⁸ bk. Doç. Dr. Nevzat ÖZKAN (1996), *Gagavuz Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.104.

⁶⁹ bk. Prof. Dr. Necmettin HACIEMİNOĞLU (1996), *Karahanlı Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.32.

⁷⁰ bk. Jean DENEY (1941), *Türk Dili Grameri*, Tercüme: Ali Ulvi ELÖVE, İstanbul, §284-288.

⁷¹ bk. Memetov AYDER (1984), *Praktikum po Grammatike Tatarskogo Yazıka*, Ukituvçi Neşriyat, Taşkent, s.92.

⁷² bk. Jean DENEY (1941), *Türk Dili Grameri*, Tercüme: Ali Ulvi ELÖVE, İstanbul, §284-288.

⁷³ bk. Sezai GÜNEŞ (2002), *Türk Dili Bilgisi*, İzmir, s.192.

⁷⁴ bk. Prof. Dr. Tahsin BANGUOĞLU (1995), *Türkçenin Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.479-480.

⁷⁵ bk. Prof. Dr. Faruk Kadri TİMURTAŞ (1994), *Eski Türkiye Türkçesi*, Enderun Kitap Evi, İstanbul, s.26/89.

⁷⁶ bk. Halit Ziya (1999), *Kavâid-i Lisân-ı Türkî (Türkçe Dil Bilgisi)*, Hzl. Kaya TÜRKAY, TDK yayınları, Ankara, s.30-31.

⁷⁷ bk. Jean DENEY (1941), *Türk Dili Grameri*, Tercüme: Ali Ulvi ELÖVE, İstanbul, §284-288.

V. Standart Türkiye Türkçesinde ünlü uyumunu bozar.

VI. İsimler, zarflar ve zamirler ile kullanılır.

VII. Belirli isim tamlamalarında tamlanan unsurun yerini tutar.

VIII. Bazı isimlere doğrudan doğruya, bazılarına ilgi hâli ve bulunma hâlinde sonra gelmekte; zamirlere de ilgi hâli ve bulunma hâlinde sonra gelebilmektedir.

-ki ekini incelediğimiz bu çalışmaların yanı sıra bazı gramer kitaplarında ve gramer terimleri sözlüklerinde ise araştırmacılar tarafından ek hakkında bilgi verilmemiştir.⁷⁸

Ekin tanımı, kullanılışı, işlevleri ve hangi terim ile karşılandığını en eski dönemlerden günümüze kadar değişik araştırmacıların çalışmalarından derli toplu olarak ortaya koyduktan sonra bu çalışmanın ana konusuna geçmek istiyoruz. Bizim üzerinde durmak istediğimiz konu -özellikle- bu ekin bir zamir görevi üstlendiği ile ilgilidir. Yukarıda da açık bir şekilde dikkatlere sunulduğu gibi araştırmacıların pek çoğu bu ekin bir zamir gibi kullanıldığı -geldiği kelimeyi zamire çevirdiği- konusunda hem fikirdir.⁷⁹ Söz konusu ekin zamir yapma özelliği olduğunu söyleyen araştırmacıların bazıları ekin bu özelliğinden, işlevlerinde bahsetmiş⁸⁰, bazıları zamir bölümünde bu konuya değinmiş⁸¹, bazıları ise hem yapım eki/aitlik eki hem de zamir konusunda ekin zamir yapma özelliğini belirtmişlerdir⁸². Ekin zamir yapma özelliğinden söz etmeyen araştırmacılar da

⁷⁸ Örneğin: Hüseyin CAHİT (2000), *Türkçede Sarf ve Nahiv*, Hzl. Prof. Dr. Leylâ KARAHAN-Dilek ERGÖNENÇ, TDK yayınları, Ankara.; Aleksand GOVBERT (1999), *Türkmen Dilinin Grammatikasy-Morfologiya-*, Aşgabat, "Ruh".; Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY (2000), *Türkçe El Kitabı*, Akçağ yayınları, Ankara.; Nurettin KOÇ (1990), *Yeni Dilbilgisi*, İnkılâp Kitap Evi, İstanbul.; Prof. Dr. Berke VARDAR (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual, İstanbul.

⁷⁹ Örneğin: Memetov AYDER (1984), *Praktikum po Grammatike Tatarskogo Yazıka*, Ukituvçi Neşriyat, Taşkent, s.92.; Prof. Dr. M. Kaya BİLGEGİL (1963), *Türkçe Dilbilgisi*, Güzel İstanbul Matbaası, İstanbul, s.214.; Haydar EDİSKUN (1992), *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitap Evi, İstanbul, s.169.; Tahir Nejat GENCAN (1979), *Dilbilgisi*, TDK yayınları, Ankara, s.268-269.; Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK yayınları, Ankara, s.430-433.; Prof. Dr. Faruk Kadri TİMURTAŞ (1994), *Eski Türkiye Türkçesi*, Enderun Kitap Evi, İstanbul, s.26/89.

⁸⁰ Örneğin: Prof. Dr. Tahsin BANGUOĞLU (1995), *Türkçenin Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.184-185.; Yard. Doç. Dr. Volkan COŞKUN (2000), *Özbek Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.74-75.; Prof. Dr. Muharrem ERGİN (1989), *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, s.152-154.

⁸¹ Örneğin: Prof. Dr. M. Kaya BİLGEGİL (1963), *Türkçe Dilbilgisi*, Güzel İstanbul Matbaası, İstanbul, s.214.; Prof. Dr. Faruk Kadri TİMURTAŞ (1994), *Eski Türkiye Türkçesi*, Enderun Kitap Evi, İstanbul, s.26/89.; Halit Ziya (1999), *Kavâid-i Lisân-ı Türkî (Türkçe Dil Bilgisi)*, Hzl. Kaya TÜRKAY, TDK yayınları, Ankara, s.30-31.

⁸² Örneğin: Sezai GÜNEŞ (2002), *Türk Dili Bilgisi*, İzmir, s.101-102/192.; Dr. Mehmet HENGİRMEN (1999), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Engin Yayın Evi, Ankara, s.225-227.; Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK yayınları, Ankara, s.263-264/430-433.

oldukça azdır.⁸³ İşin en ilginç yanı ise söz konusu araştırmacılar sıfat-fiil ekleri için böyle bir özellikten bahsetmemişlerdir. Bize göre *-ki* eki ile sıfat-fiil ekleri arasında sıfat-fiil eklerinin fiile; *-ki* ekinin ise isme *-yalın* ya da bazı çekim eklerinden sonra gelmesi dışında büyük bir farklılık yoktur. Çünkü sıfat-fiil ekleri de *-ki* eki de geldiği kelimelerden *-genellikle-* sıfat olabilecek isimler türetmektedir. Burada önemli olan konu şudur. Sıfat olan değil; sıfat olabilecek isimler türetmeleridir. Çünkü Türkçede her sıfat olabilecek kelime sıfat olarak kullanılmamaktadır. *İyi insan* örneğinde “iyi” sıfattır; fakat *O insan iyidir* örneğindeki “iyi” kelimesi sıfat değildir; çünkü, kendinden sonra gelen herhangi bir ismi nitelik ya da nicelik bakımından nitelememiş/belirtmemiştir. *Gelen adamı gördüm* örneğinde “gelen” sıfat-fiildir ve sıfattır. *Geleni gördüm* örneğinde ise “gelen” sıfat-fiildir; fakat sıfat değildir; çünkü “gelen” kelimesinin nitelediği ya da belirttiği herhangi bir sözcük söz konusu değildir. *-ki* ekini alan kelimeler de sıfat ya da isim olarak kullanılan kelimelerdir. *Sabahki kahvaltayı çok beğendim* örneğinde “sabahki” kelimesi sıfattır; ancak, *Sabahkini çok beğendim* örneğinde “sabahki” bir sıfat olarak değil; bir isim olarak kullanılmıştır. Ek, *yalın* ya da bulunma hâlinde sonra gelirse sıfat olarak kullanılabilir isimler türetmektedir. Ekin ilgi hâlinde sonra geldiği isimler ve yine ilgi hâlinde sonra gelebildiği zamirler sıfat olarak kullanılabilir sözcükler değildir: *odanunki, kitabunki, bizimki, onlarınki* vb.

-ki eki sadece bu yönü ile değil çekime girmesi yolu ile de sıfat-fiil ekleri ile paralel bir kullanılış arz etmektedir. *Geleni gördüm* örneğinde “gelen” kelimesinin aldığı yükleme hâli eki, “gelen”in almış olduğu bir ek değildir; o ek, “gelen”in nitelediği/belirttiği fakat $\emptyset$ olarak kullanılan herhangi bir isme gelen bir ektir. O kelime kullanılmadığından söz konusu ek, “gelen” sıfat-fiiline ulanan bir ektir. Aynı örnek *Gelen öğrenciyi gördüm* şeklinde ifade edilseydi yükleme hâli eki, gelmesi gereken kelimeye/unsura gelecekti ve böyle bir kullanım ortaya çıkmayacaktı. *Sabahkini beğendim* örneğinde de aynı durum söz konusudur. “Sabahki” kelimesinin aldığı yükleme hâli eki aslında sabahki kelimesine değil; işaretlenmeyen ($\emptyset$) herhangi bir isme getirilen bir ektir. Aynı örnek *Sabahki kahvaltayı beğendim* şeklinde söylenseydi yükleme hâli eki örnek cümlede olduğu gibi *-ki* ekini alan kelimeye değil; o kelimenin nitelediği ya da belirttiği kelimeye gelecekti.

⁸³ Örneğin: Yard. Doç. Dr. Cengiz ALYILMAZ (1994), *Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi*, Erzurum, s.16.; Doç. Dr. Muhsine BÖREKÇİ (1995), *Atatürk'ün “Nutuk”unda Söz Dizimi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, s.60.; János ECKMANN (1988), *Çağatayca El Kitabı*, Hzl. Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ, Edebiyat Fakültesi Basım Evi, İstanbul, s.33.; A. Von GABAIN (1995), *Eski Türkçenin Grameri*, Çev. Prof. Dr. Mehmet AKALIN, TDK yayınları, Ankara, s.44-47.; Prof. Dr. Efrasiyap GEMALMAZ (1990), *Eski Türkçenin Ekliği*, Erzurum, s.28-29.

Ekin yapım eki mi çekim eki mi olduğu konusunda da araştırmacıların tam bir mutabakatı söz konusu değildir.⁸⁴ Bize göre ek, bir yönü ile yapım eki özelliği göstermektedir. Çünkü isimlere, zamirlere ve zarflara -kelimenin yalın veya bazı çekim ekleri üstüne- gelerek o kelimelerden sıfat olarak kullanılabilen yeni kelimeler türetmektedir. *Sabah* sıfat olarak kullanılabilen bir sözcük değildir; fakat *sabahki* sıfat olarak kullanılabilen bir sözcüktür. *Sabah* kelimesini bu duruma getiren pek tabii ki kelimenin aldığı -ki ekidir. Ancak, *sabah* ile *sabahki* arasında küçük bir nüans dışında *simit* ile *simit+çi*'de olduğu gibi büyük bir anlam farkının olmayışı da ortadadır. Bize göre ek, bir yapım eki özelliği gösterse de yapım eki ile çekim eki arasında bir yeredir. Yani sıfat-fiil ekleri, çatı ekleri vb.nin yeri nere ise bu ekin yeri de oradır kanaatindeyiz. Türkçede, ekler konusunda üçüncü bir kategoriye ihtiyaç duyulduğu bu konu ile bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bu ek geldiği kelimeleri zamir yapıyor ise sıfat-fiil eklerine de bu işlevin yüklenmesi gerekir. Eğer yüklenmeyecekse bu eke de zamir işlevinin yüklenmemesi gerekir düşüncesindeyiz.

İncelediğimiz çalışmalar içinde sadece Prof. Dr. Tahsin BANGUOĞLU *Türkçenin Grameri*⁸⁵nde eki, bir sıfat-fiil eki olarak düşünmüştür. Diğer araştırmacılar bu konudan bahsetmemişlerdir. Bir de Yard. Doç. Dr. Cengiz ALYILMAZ, *Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi*nde ek ile ilgili olarak dikkat çekici şu bilgileri vermektedir: “**Aitlik Sıfatı + (Sıfatlarıyla Birlikte) İsim** Bu tür sıfat tamlamaları iki grupta incelendi: **1. Aitlik Sıfatı + (Sıfatlarıyla Birlikte) İsim: köñülteki** sab: gönüldeki söz, **tört bulıñdaki** bodun: dört bucaktaki millet, dört bir yandaki millet **2. Aitlik Sıfatı + ø** Bu tür tamlamalarda **belirten** durumundaki aitlik sıfatının **belirtilen** durumundaki ismin görevini de üzerine aldığı görülür. **balıkdaki + ø (<balıkdaki er):** şehirdeki (kimseler, adamlar), şehirdekiler, **tagdaki + ø (<tagdaki er):** dağdaki (kimseler, adamlar), dağdakiler.”⁸⁶ Bizim vurgulamak istediğimiz konu özellikle araştırmacının ifade ettiği ikinci gruptakilerdir. Ek, kullanım olarak sıfat-fiil ekleri ile aynı işlevi görmektedir. Aynı araştırmacı sözü edilen çalışmasının *Belirtme Sıfat Fiili/Sıfat Fiil Grubu + ø* başlıklı bölümünde ise şunları belirtmektedir: “Bu tür tamlamalarda **belirtilen** durumundaki (sıfatlarıyla birlikte) ismin kullanılmadığı, **belirten** durumundaki belirtme sıfat fiilinin/sıfat fiil grubunun **belirtilen**'in görevini de üzerine aldığı görülür. **bunça bitig bitigme + ø (<bunça bitig bitigme kişi):** bunca yazıyı yazan (kişi), **içikigme + ø (<içikigme kişi):** teslim olan (kimseler), teslim olan(lar), **ölügme + ø (<ölügme kişi):** ölen (kimseler), ölen(ler), **körmez + ø (<körmez köz):** görmez (göz), **bilmez + ø (<bilmez bilig):** bilmez (akıl), **kelteçi + ø**

⁸⁴ bk. Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK yayınları, Ankara, s.264.

⁸⁵ bk. Prof. Dr. Tahsin BANGUOĞLU (1995), *Türkçenin Grameri*, TDK yayınları, Ankara, s.479-480.

⁸⁶ bk. Yard. Doç. Dr. Cengiz ALYILMAZ (1994), *Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi*, Erzurum, s.121.

(<kelteçi kişimiz): gelecek (kimse)miz.”⁸⁷ Yine aynı araştırmacı -yukarıda da ifade edildiği gibi- ekin işlevlerinden bahsederken -ki ekinin zamir yaptığı konusunda herhangi bir bilgiye yer vermemiştir.

Belki de böyle bir kullanım özelliği yani bir kelimenin herhangi bir değişikliğe uğramadan -isim, sıfat, zarf olduğunu belirten herhangi bir özellik göstermeden- isim, sıfat hatta zarf olarak da kullanılabilmesi isim, sıfat ve zarfların dilimizde ayrı ayrı işaretlememesinden dolayıdır. Şöyle ki, Hint-Avrupa dil ailesine mensup olan İngilizce özellikle bir kelimenin sıfat ve zarf olarak kullanımını bazı kelimelerin özelliğine göre isim olarak kullanımını da ayrı ayrı işaretlemektedir:

Türkçe	İngilizce
Sıfat: <i>iyi sürücü; güzel elbise</i>	<i>good driver; beautiful dress</i>
Zarf: <i>iyi sürer; güzel görünür</i>	<i>drive well; seems beautifully</i>
İsim: <i>o, iyi; araba güzel</i>	<i>it is a good; the car is a beauty</i>

Yukarıdaki tabloda verilen karşılaştırmalı örneklerden de anlaşılacağı üzere Türkçede bir kelime sıfat, zarf ya da isim olurken herhangi bir değişiklik göstermemektedir. Ancak, İngilizcede böyle bir ayırım söz konusudur. Kelimenin sıfat, zarf ve isim şekli o kelimenin özelliğine göre farklı farklı işaretlenmektedir. Türkçede isim, sıfat ve zarf ayırımı, bilindiği gibi, işleve ve kullanılışa dayandığı için bir kelime isim, sıfat ve zarf olurken şekil bakımından değişikliğe uğramamaktadır.

Yine belki de Türkçedeki bu kullanım özelliği ‘en az çaba kuralı’ ile ilgilidir ve buna da Türkçenin zengin ifade kabiliyeti müsaade ediyor olabilir. Sıfat-fiil eklerini alan kelime ve -ki ekini alan kelimelerin niteleyecekleri/belirtecekleri isimlerin kullanılmaması verilen mesajın muhatap tarafından algılandığı ile ilgilidir. Konuyu somutlaştıracak olursak sınıfta kalemimi kaybeden öğrencilerden büyük bir çoğunluğu *Benim kalemimi gördünüz mü?* diye değil de; *Kalemimi gördünüz mü?* diye sorar; çünkü kalem kelimesinin aldığı 1. teklik şahıs iyelik ekinden dolayı kalemin kime ait olduğu zaten ortadadır. *Sabahkini beğendim.* örneğinde de mesajı alan ile veren sabahkinin ne olduğu konusunda hemfikir olmalı ki kelime *sabahki* diye kullanılmalı. Böyle bir anlaşma olmasaydı *sabahkini* değil de; *sabahki kahvaltısı, çocuğu, kitabı* vb. şeklinde söylenmesi gerekirdi. Eğer böyle bir kullanımda mesajı alan kişi tarafından mesajı verenin neden bahsettiği bilinmiyorsa ekin karşıladığı söz konusu kavram normal şartlarda değil de; olağanüstü bir durum karşısında söylenmiş olabilir. *Sabahkini gördün mü?* diye soran bir kişinin muhatabı -ki ekinin karşıladığı kavramı bilemeyebilir; fakat, sözü söyleyen kişinin gördüğü şey karşısında hayrete düştüğü, gördüğü şeyi çok beğendiği veyahut da gördüğü

⁸⁷ bk. Yard. Doç. Dr. Cengiz ALYILMAZ (1994), *Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi*, Erzurum, s.131-132.

şeyden çok korktuğu gibi bir anlam çıkmaktadır. Verilen örnek cümlelerin normal bir diyalog esnasında sarf edilen bir cümle olmadığı muhakkaktır.

Sonuç olarak, yukarıda da ifade edildiği gibi, *-ki* eki bazı kullanımlarda geldiği isimlerden, zarflardan ve zamirlerden herhangi bir ismi temsil eden bir kelime/zamir türetiliyorsa sıfat-fiil ekleri de geldiği fiillerden zamir türetiliyor olmalıdır. Bu düşünceler sonucunda araştırmacıların konuyu yeniden değerlendirmeleri gerekir kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Yard. Doç. Dr. Cengiz ALYILMAZ (1994), *Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi*, Erzurum.
- Neşe ATABAY; Dr. İbrahim KUTLUK; Sevgi ÖZEL (1983), *Sözcük Türleri*, TDK yayınları, Ankara.
- Memetov AYDER (1984), *Praktikum po Grammatike Tatarskogo Yazıka*, Ukituvçi Neşriyat, Taşkent.
- Prof. Dr. Tahsin BANGUOĞLU (1995), *Türkçenin Grameri*, TDK yayınları, Ankara.
- Prof. Dr. M. Kaya BİLGEGİL (1963), *Türkçe Dilbilgisi*, Güzel İstanbul Matbaası, İstanbul.
- Muhittin BİLGİN (2002), *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara.
- Prof. Dr. Fuat BOZKURT (2000), *Türkiye Türkçesi*, Hatiboğlu Yayın Evi, Ankara.
- Doç. Dr. Muhsine BÖREKÇİ (1995), *Atatürk'ün "Nutuk"unda Söz Dizimi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- Hüseyin CAHİT (2000), *Türkçede Sarf ve Nahiv*, Hzl. Prof. Dr. Leylâ KARAHAN-Dilek ERGÖNENÇ, TDK yayınları, Ankara.
- Yard. Doç. Dr. Volkan COŞKUN (2000), *Özbek Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara.
- Jean DENY (1941), *Türk Dili Grameri*, Tercüme: Ali Ulvi ELÖVE, İstanbul.
- János ECKMANN (1996), *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, Hzl. Prof. Dr. Osman Fikri SERTKAYA, TDK yayınları, Ankara.
- János ECKMANN (1988), *Çağatayca El Kitabı*, Hzl. Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ, Edebiyat Fakültesi Basım Evi, İstanbul.

- Haydar EDİSKUN (1992), *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitap Evi, İstanbul.
- Süer EKER (2003), *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Prof. Dr. Kemal ERASLAN (1980), *Eski Türkçede İsim - Fiiller*, İstanbul Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Prof. Dr. Kemal ERASLAN (1999), “Türkçede İsim-Fiiller”, *Türk Gramerinin Sorunları II*, TDK yayınları, Ankara, s.119-126.
- Prof. Dr. Muharrem ERGİN (1989), *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- A. Von GABAIN (1995), *Eski Türkçenin Grameri*, Çev. Prof. Dr. Mehmet AKALIN, TDK yayınları, Ankara.
- Prof. Dr. Efrasiyap GEMALMAZ (1990), *Eski Türkçenin Ekliği*, Erzurum.
- Tahir Nejat GENCAN (1979), *Dilbilgisi*, TDK yayınları, Ankara.
- Aleksand GOVBERT (1999), *Türkmen Dilinin Grammatikasy-Morfologiya-*, Aşgabat, “Ruh”.
- Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY (2000), *Türkçe El Kitabı*, Akçağ yayınları, Ankara.
- Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (1997), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK yayınları, Ankara.
- Sezai GÜNEŞ (2002), *Türk Dili Bilgisi*, İzmir.
- Prof. Dr. Emine GÜRSOY NASKALİ (1995), “Ek Hâlinde Zamir Olabilir mi?”, *Türk Gramerinin Sorunları I*, TDK yayınları, Ankara, s.54.
- Prof. Dr. Emine GÜRSOY NASKALİ (1997), *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu*, TDK yayınları, Ankara.
- Prof. Dr. Necmettin HACIEMİNOĞLU (1996), *Karahanlı Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara.
- Prof. Dr Vecihe HATİBOĞLU (1974), *Türkçenin Ekleri*, TDK yayınları, Ankara.
- Dr. Mehmet HENGİRMEN (1999), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Engin Yayın Evi, Ankara.
- Dr. Mehmet HENGİRMEN (1997), *Türkçe Dilbilgisi*, Engin Yayın Evi, Ankara.
- Doç. Dr. Ali Fehmi KARAMANLIOĞLU (1994), *Kıpçak Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara.
- Doç. Dr. M. Fatih KİRİŞÇİOĞLU (1999), *Saha (Yakut) Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara.
- Nurettin KOÇ (1990), *Yeni Dilbilgisi*, İnkılâp Kitap Evi, İstanbul.

- Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ (2003 a), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK yayınları, Ankara.
- Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ (2003 b), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK yayınları, Ankara.
- Doç. Dr. Mustafa ÖNER (1998), *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, TDK yayınları, Ankara.
- Doç. Dr. Nevzat ÖZKAN (1996), *Gagavuz Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara.
- Yrd. Doç. Dr. Rıdvan ÖZTÜRK (1999), “Yapım Eklerinin Nitelikleri, Sınırları, İşlevleri ve Sorunları”, *Türk Gramerinin Sorunları II*, TDK yayınları, Ankara, s.319-325.
- Rasim ŞİMŞEK (1987), *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*, Trabzon.
- Prof. Dr. Faruk Kadri TİMURTAŞ (1994), *Eski Türkiye Türkçesi*, Enderun Kitap Evi, İstanbul.
- Prof. Dr. Ahmet TOPALOĞLU (1989), *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Halit Ziya (1999), *Kavâid-i Lisân-ı Türki (Türkçe Dil Bilgisi)*, Hzl. Kaya TÜRKAY, TDK yayınları, Ankara.
- Prof. Dr. Berke VARDAR (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual, İstanbul.
- Prof. Dr. Bilâl YÜCEL (1995), “Sıfat-Fiil terimi ve Başlıca Dil Bilgisi Terimleri Sözlüklerindeki İşlenişi”, *Türk Gramerinin Sorunları I*, TDK yayınları, Ankara, s.81-89.